

The tax offenses in Ukraine and their characteristic

Податкові делікти в Україні та їх характеристика

Oksana Bayik

Key words:

tax law, tax offense, wrongful act, composition of a tax offense.

Ключові слова:

податкове право, податкове правопорушення, протиправне діяння, склад податкового правопорушення.

Сьогодні у міжнародній спільноті спостерігаються економічні, політичні та правові зміни, які породжують динамічність правових норм у фінансовій сфері. Це призводить до змін і в податковому законодавстві кожної з країн, яке регулює притягнення винних до відповідальності за податкові правопорушення. Ці правопорушення ґрунтуються на порушенні громадянами обов'язку щодо сплати податків і зборів, які згідно з Конституцією України (п. 1 ч. 2 ст. 92)¹ [1] та Конституцією Словацької Республіки (ст. 59)² [2] встановлюються законами.

Серед фахівців податкового права не втрачає актуальності дослідження природи та різновидів податкових правопорушень, про що свідчать їхні праці. Висвітленню питань про податкові правопорушення присвятили свої роботи: О. Бандурка, Ю. Венгер, О. Гедзюк, О. Гетманець, В. Ковтун, О. Короп, М. Кучерявенко, В. Куслії, Н. Онищук, О. Покатаєва, В. Понікаров, С. Попова, А. Роздайбіда, М. Трипольська, Д. Хандусенко, О. Шуміло та інші.

Не применшуючи важливість досліджень вищезгаданих вчених, вважаємо, що категорія «податкове правопорушення» потребує нового ґрунтовного дослідження, адже, як свідчить статистика, спори, які виникають у податковій сфері, є одними з найчисельніших після соціальної сфери. До прикладу, в 2016 році кількість справ у адміністративних судах із податкових спорів сягнула 28 706, а з соціальних – 44 747.³ Загальна характеристика терміна «правопорушення» містить у собі порушення норми поведінки, встановлені законами чи іншими нормативними актами.⁴ Деталізація поняття «правопорушення» виокремлює наступні його ознаки: 1) антисуспільну дію, що завдає шкоди суспільству, суспільним відносинам або особі; 2) суспільну небезпеку діяння (дії чи бездіяльності); 3) протиправність діяння; 4) винність особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння; 5) деліктоспроможність суб'єкта, що вчинив правопорушення; 6) юридичну відповідальність за порушення норм права. Обов'язковою ознакою правопорушення є вина.⁵ У теорії права правопорушення – це протиправне винне (або без вини) діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом права, що порушує правопорядок і заподіює (або може заподіяти) соціальну шкоду окремим особам, суспільству, державі та може тягнути за собою юридичну відповідальність.⁶

Узагальнені підходи у розумінні і тлумаченні поняття правопорушення з урахуванням особливостей відносин у податковій сфері можна використовувати для визначення поняття податкового правопорушення. Серед теоретиків податкового права існують різні за змістом підходи щодо визначення податкового правопорушення. Це стосується ознак протиправності діяння (дії чи бездіяльності), суспільної небезпеки та завданої об'єкту посягання шкоди. Своєю чергою, Податковий кодекс України (далі – ПК) розглядає податкове правопорушення як «протиправне діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвело

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

² Ústava Slovenskej Republiky z 1. septembra 1992 460/1992 Zb. (Zmena: 137/2017 Z.z.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ustavnysud.sk/ustava-slovenskej-republiky>

³ Про стан здійснення правосуддя адміністративними судами у 2016 році: доповідь Голови Вищого адміністративного суду України О.М. Нечитайла від 13 березня 2017 р. // Адміністративне судочинство. – 2017. – №№ 1-2. – С. 7.

⁴ Загнітко А.П., Щукіна І.А. Сучасний тлумачний словник української мови. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. – С. 608.

⁵ Сучасна правова енциклопедія / [О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін.]; за заг. ред. О.В. Зайчука; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 267.

⁶ Теорія держави і права: навч. посіб. / С.К. Бостан, С.Д. Гусарєв, Н.М. Пархоменко та ін. – К.: ВЦ «Академія», 2013. – С. 247-248.

до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених ПК України та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи» (п. 109.1 ст. 109 ПК України).⁷ Вважаємо, що основними ознаками податкового правопорушення у даному випадку є протиправність діяння, визначення суб'єкта цього правопорушення, а також органів (посадових осіб), що уповноважені розглядати податкові правопорушення. Звернемо увагу на п. 109.2 ст. 109 ПК України, в якому мова йде про необхідність здійснення контролю за дотриманням і виконанням вимог податкового законодавства та відповідальність за його порушення, передбачену ПК України та іншими законами.

Однозначним у визначеннях податкового правопорушення є те, що воно пояснюється як протиправне винне діяння, якому притаманні вказані вище ознаки. Цієї думки дотримуються О. Гетманець, М. Кучерявенко, О. Покатаєва, О. Шуміло та інші.^{8,9} Слід зазначити, що термін «діяння» характеризується достатньо широким діапазоном його тлумачення та використання як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій та нормативно-правовій літературі. Зокрема, у праві України юридичне діяння визначають як один із видів соціального діяння в сфері правового регулювання, що набуває вигляду дії чи бездіяльності суб'єктів права і тягне за собою правові наслідки.¹⁰ Терміном «протиправне діяння» оперує національне податкове законодавство, хоча не закріплює його нормативне визначення, поділяючи лише на дію та бездіяльність, що полягають у порушенні правових норм, закріплених у податковому законодавстві.

Беручи до уваги наукові позиції теоретиків права в частині характеристики ознак правопорушення,^{11 12} ми вважаємо за доцільне виокремлювати як об'єктивні, так і суб'єктивні ознаки податкового правопорушення. На нашу думку, об'єктивними ознаками податкового правопорушення є: 1) суспільна шкода (суспільна небезпека), що характеризується певною небажаністю майнового характеру, яка заподіюється суб'єктам податкових правовідносин та передбачає настання негативних наслідків, які можуть настати як безпосередньо, так і в майбутньому; 2) протиправність, яка полягає в тому, що не кожне діяння є правопорушенням, а лише те, яке відбувається всупереч правовим нормам, які визначені податковим законодавством; 3) караність, що полягає в застосуванні до правопорушника заходів державного впливу у вигляді заходів фінансової, адміністративної та кримінальної відповідальності. Суб'єктивними ознаками податкового правопорушення є: 1) винність, яка відображає внутрішнє свідоме ставлення правопорушника до вчинених суспільно небезпечних діянь та його наслідків у формі умислу чи з необережності. За загальним правилом, якщо в діянні людини відсутня вина, то вона не може притягуватися до відповідальності. Разом з тим, це правило не є абсолютним, оскільки в окремих галузях права існує інститут так званої безвинної відповідальності¹³; 2) осудність (деліктоздатність), яка характеризується тим, що податкове правопорушення вчиняє деліктоздатна особа, яка здатна усвідомлювати характер і значення свого протиправного діяння й вчинила його з метою отримання деліктозного результату.

Саме сукупність установлених законом суб'єктивних і об'єктивних ознак, які визначають протиправний вчинок як податкове правопорушення, визначаються як склад податкового правопорушення,¹⁴ що є єдиною підставою притягнення до відповідальності порушника податкового законодавства. Вказані вище ознаки податкового правопорушення утворюють його склад, який слід відрізнити від податкового правопорушення як юридичного факту. Склади податкових правопорушень визначено ст. ст. 117–128 ПК України, а також КУпАП та КК України в частині порушення податкового законодавства України.

Елементами складу податкового правопорушення є: 1) об'єкт податкового правопорушення – сукупність суспільних відносин, що регулюються та/або охороняються нормами податкового законодавства,

⁷ Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.

⁸ Кучерявенко М.П. Податкове право України : підручник / М.П. Кучерявенко. – Х. : Право, 2012. – С. 335.

⁹ Податкове право України : навч. посіб. : за ред. О.П. Гетманець, О.М. Шуміло / О.П. Гетманець, О.М. Шуміло, О.В. Покатаєва та ін. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013. – С. 129.

¹⁰ Тихомиров О. Діяння юридичне // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К.: «Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. – 2003. – С. 183.

¹¹ Загальна теорія держави і права : (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : [навч. посіб.] / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 284-285.

¹² Скаун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скаун. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2016. – С. 484.

¹³ Иванов А.А. Теория государства и права. Курс лекций: [учебное пособие] / Иванов А.А., Иванов В.П. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – С. 218.

¹⁴ Податкове право : [навч. посіб.] / Я.В. Греца, В.І. Ярема, Ю.М. Бисага, М.В. Сідак. – К.: Знання, 2012. – С. 105.

яким внаслідок вчинення правопорушення може бути заподіяна або заподіюється шкода. Зокрема, А. Роздайбіда під час визначення об'єкта податкових правопорушень підтримує загальнотеоретичну точку зору щодо поділу об'єкта правопорушення на загальний та конкретний. В якості загального об'єкта податкових правопорушень він визначає сукупність суспільних відносин у сфері державного управління податковою системою, які забезпечують її стабільність, а в якості конкретного (родового) об'єкта пропонує виділити порядок здійснення податкових обліків і звітності; встановлений законодавством порядок здійснення податкового контролю і сплати податків; порядок введення (зміни) податків та надання податкових пільг; права і законні інтереси платників податків.¹⁵ Також привертає увагу поділ об'єкта правопорушення на загальний, родовий та безпосередній.¹⁶ Вважаємо, що загальним об'єктом податкових правопорушень є сукупність однорідних суспільних відносин щодо забезпечення фіскальних інтересів держави, охоронюваних законодавством, на які спрямоване протиправне діяння. Родовим об'єктом податкового правопорушення є відносини щодо справляння податків і зборів та їх контролю, на які спрямована протиправна поведінка правопорушника. Безпосереднім об'єктом податкового правопорушення є чітко врегульовані нормами ПК України суспільні відносини, на які посягає правопорушник; 2) об'єктивна сторона податкового правопорушення – це зовнішній прояв протиправного діяння, яке вчинено особою шляхом недотримання або/та порушення нею законодавства, що характеризується як формою здійснення (дія чи бездіяльність), так і причинно-наслідковим зв'язком між цим діянням та суспільно шкідливими (суспільно небезпечними) наслідками. Протиправне діяння, вчинене у формі дії, полягає в порушенні заборон, встановлених податковим законодавством, а протиправне діяння, яке проявляється у формі бездіяльності – в невиконанні або неналежному виконанні суб'єктом податкових правовідносин своїх обов'язків; 3) суб'єкт податкового правопорушення – це правосуб'єктна (деліктоздатна) особа, яка чинить протиправне діяння, порушуючи податкове законодавство України. Суб'єктами податкового правопорушення можуть бути як індивідуальні суб'єкти, що мають властивості фізичних осіб, так і колективні суб'єкти, які мають властивості юридичних осіб. Суб'єктами, які притягуються до відповідальності в разі вчинення порушень податкового законодавства, є платники податків, податкові агенти та/або їх посадові особи (п. 110.1 ст. 110 ПК України). Вважаємо, що суб'єктами цих правопорушень також можуть бути посадові особи контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених податковим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Також слушним є зауваження про те, що ПК України не зазначив серед суб'єктів, що несуть відповідальність за порушення податкового законодавства, представників платників податків. З одного боку, серед суб'єктів податкових правопорушень згадуються посадові особи платників податків, які по суті і є представниками платників податків – юридичних та фізичних осіб – підприємців. Однак це лише один вид представництва. Стосовно платників податків – фізичних осіб, які не мають статусу підприємця, то вони так само мають право реалізовувати свій податковий обов'язок через представника як за довіреністю, так і на підставі закону.¹⁷ Ми вважаємо, що під час визначення суб'єктів податкового правопорушення до уваги слід також брати статус індивідуальної та колективної податкової резидентності (резидент, нерезидент); 4) суб'єктивна сторона податкового правопорушення – це внутрішнє психічне ставлення порушника податкового законодавства до вчиненого ним протиправного діяння, яке призвело до настання суспільно шкідливих (суспільно небезпечних) наслідків. Основною та обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони податкового правопорушення є вина. Сьогодні поняття вини є актуальним до розгляду в науці права загалом. Його законодавче визначення закріплено у ст. 23 КК України, а саме: «виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності <...> та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності».¹⁸ Своє продовження дана правова норма знайшла у ст. ст. 24, 25 КК України та ст.ст 10, 11 КУпАП,¹⁹ в яких деталізуються поняття умислу та необережності особи, яка вчинила правопорушення. Однак слушною вважаємо думку Ю. Венгер про те, що таке поняття вини може застосовуватися лише для визначення вини фізичної особи. Водночас для характеристики вини юридичної особи не можуть бути використані розроблені для

¹⁵ Роздайбіда А.В. Податкове правопорушення як підстава адміністративної відповідальності : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Андрій Володимирович Роздайбіда; Академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2003. – С. 8.

¹⁶ Загальна теорія держави і права: [навч. посіб.] / Р.А. Калюжний, С.М. Тимченко, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. – С. 236.

¹⁷ Проблеми правової відповідальності : [монографія] / [Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2014. – С. 201.

¹⁸ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

¹⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

фізичної особи поняття умислу або необережності.²⁰ З огляду на це, характеризуючи вину як основну ознаку суб'єктивної сторони податкового правопорушення, вважаємо, що поняття вини хоча і є важливою складовою в разі притягнення до відповідальності за порушення податкового законодавства як фізичних, так і юридичних осіб, однак конструкції їх вини будуть різними. На нашу думку, вину фізичної особи, яка вчинила податкове правопорушення, слід розглядати як її психічне ставлення до вчиненого нею протиправного діяння шляхом порушення податкового законодавства та усвідомлення настання суспільно шкідливих (суспільно небезпечних) наслідків від цього. Вина ж юридичної особи є взаємозалежною від вини її відповідальних посадових осіб, діяння яких призвели до порушення податкового законодавства, оскільки юридична особа не може свідомо ставитися до вчиненого правопорушення. Вважаємо, що питання визначення вини суб'єкта податкового правопорушення сьогодні є актуальним до розгляду. Адже, як слушно зазначає Н. Онищук, у сучасному податковому законодавстві не містяться вказівки на необхідність наявності суб'єктивної сторони і конкретних складів податкових правопорушень, передбачених ст. ст. 117–128 ПК України, а у легальній дефініції податкового правопорушення відповідно до ПК України взагалі відсутній такий елемент його складу, як суб'єктивна сторона.²¹ Однак О. Короп звертає увагу лише на те, що запровадження інституту вини як елемента складу податкового правопорушення унеможливить притягнення до відповідальності за податкові правопорушення в разі відсутності у діяннях платника податків або його представників вини.²² Слушними з цього приводу нам видаються пропозиції О. Гедзюк щодо доповнення глави 11 розділу II ПК України врегулюванням вини суб'єкта податкового правопорушення.²³ Ми вважаємо, що при цьому слід брати до уваги також і те, яким саме способом було вчинено правопорушення: умисно чи з необережності.

Факультативними ознаками суб'єктивної сторони податкового правопорушення є мотив (внутрішнє спонукання особи до порушення податкового законодавства) і мета (результат, якого прагне отримати суб'єкт податкового правопорушення, порушуючи податкове законодавство).

Сьогодні порушення податкового законодавства, що мають своєю метою несплату (часткову сплату) податків, в умовах необхідності формування податкових доходів бюджетної системи держави і солідарної участі платників податків у фінансуванні публічних видатків виступають причиною перекидання податкового навантаження за видами податків та категоріями платників податків.²⁴ Ухилення від сплати податків є однією з найпоширеніших форм тіншової економіки в Україні через неефективність функціонування податкової системи.²⁵ З огляду на це, слушною видається думка М. Кобзарь-Фролової про те, що існуюча проблема податкових правопорушень спонукає ставити питання про необхідність розвитку наукового напрямку – податкової деліктології і формування системи наукових знань, категорій про податкову деліктність.²⁶

Висновки. Узагальнюючи, зазначимо, що дослідження податкового правопорушення не лише не втрачає своєї актуальності, а й спонукає до вивчення його поняття, виокремлення ознак, причин здійснення. Досить часті зміни та доповнення до податкового законодавства свідчать про намагання законодавця здійснювати своєчасне реагування на негативні процеси, які мають місце у сфері податків. В науці податкового права сьогодні тривають активні обговорення щодо визначення елементів складу податкового правопорушення, зокрема його суб'єктивної сторони. Вважаємо, що потребує законодавчого закрі-

²⁰ Венгер Ю.В. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності юридичної особи за вчинене правопорушення у сфері стандартизації / Ю.В. Венгер // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2015. – № 3. – Т. 1 – С. 86.

²¹ Онищук Н. Ю. Принципи податкової відповідальності / Н.Ю. Онищук // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 507 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12onjppv.pdf>

²² Короп О. В. Вина як елемент складу податкового правопорушення / О.В. Короп // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 140.

²³ Гедзюк О.В. Інститут вини у податковому праві України / Л.В. Гедзюк // Право і громадянське суспільство. – 2014. – № 4. – С. 65-66.

²⁴ Проблеми соціологічного, психологічного та педагогічного забезпечення податкових відносин в Україні : [монографія] / [Н.М. Тарапатова, І.О. Петухова, Р.А. Калениченко, С.І. Корсун та ін.]; за загальною редакцією Н.М. Тарапатової ; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – С. 14-15.

²⁵ Прокопенко Н.С., Дворянінов А.В., Фененко П.О. Податкові механізми детінізації економіки України: [монографія] / Н.С. Прокопенко, А.В. Дворянінов, П.О. Фененко. – Київ: «Апостол», 2014. – С. 184.

²⁶ Кобзарь-Фролова М.Н. Теоретико-прикладні основи податкової деліктології: автореф. дисс. ... на соискание науч. степени докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Маргарита Николаевна Кобзарь-Фролова; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Российская таможенная академия». – Люберцы, 2010. – 54 с.

плення у ПК України поняття вини суб'єкта податкового правопорушення. При цьому слід брати до уваги те, яке саме психічне ставлення порушника податкового законодавства (умисне чи з необережності) до скоєного ним суспільно шкідливого (суспільно небезпечного) діяння (у формі дії чи бездіяльності) та суспільно шкідливих (суспільно небезпечних) наслідків. Також, зважаючи на високий показник вчинених податкових правопорушень, вважаємо, що у вітчизняній науці сьогодні існує потреба в розвитку податкової деліктології.

Анотація

У статті розкриваються теоретичне та законодавче визначення податкового правопорушення. Виокремлюються його суб'єктивні та об'єктивні ознаки. Аналізуються елементи складу податкового правопорушення. Пропонується авторський висновок про необхідність їх доопрацювання у чинному податковому законодавстві України.

Summary

The article reveals the theoretical and legal definition of a tax offense. Distinguishes its subjective and objective signs. Analyzed the elements of the tax offense. The author's conclusion is made on the necessity of their revision in the current tax legislation of Ukraine.

Використана література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Ústava Slovenskej Republiky z 1. septembra 1992 460/1992 Zb. (Zmena: 137/2017 Z.z.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ustavnysud.sk/ustava-slovenskej-republiky>
3. Про стан здійснення правосуддя адміністративними судами у 2016 році: доповідь Голови Вищого адміністративного суду України О.М. Нечитайла від 13 березня 2017 р. // Адміністративне судочинство. – 2017. – №№ 1–2. – С. 5–14.
4. Загнітко А.П. Сучасний тлумачний словник української мови. / А.П. Загнітко, І.А. Щукіна – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. – 960 с.
5. Сучасна правова енциклопедія / [О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін.] ; за заг. ред. О.В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 384 с.
6. Теорія держави і права : [навч. посіб.] / С.К. Бостан, С.Д. Гусарєв, Н.М. Пархоменко та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2013. – 348 с.
7. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
8. Кучерявенко М.П. Податкове право України : [підручник] / М.П. Кучерявенко. – Х. : Право, 2012. – 528 с.
9. Податкове право України : [навч. посіб.] / [О.П. Гетманець, О.М. Шуміло, О.В. Покатаєва та ін.] ; за ред. О.П. Гетманець, О.М. Шуміла. – К. : «Хай-Тек Прес», 2013. – 432 с.
10. Тихомиров О. Діяння юридичне // Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / О. Тихомиров ; відп. ред.: Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К. : «Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1. – 2003. – 1231 с.
11. Загальна теорія держави і права : (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : [навч. посіб.] / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
12. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – 4-те видання. – К. : Алерта, 2016. – 528 с.
13. Иванов А.А. Теория государства и права. Курс лекций : [учебное пособие] / А.А. Иванов, В.П. Иванов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 303 с.
14. Греца Я.В. Податкове право : [навч. посіб.] / Я.В. Греца, В.І. Ярема, Ю.М. Бисага, М.В. Сідак – К. : Знання, 2012. – 389 с.
15. Роздайбіда А.В. Податкове правопорушення як підстава адміністративної відповідальності : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Андрій Володимирович Роздайбіда ; Академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2003. – 17 с.
16. Калюжний Р.А. Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / Р.А. Калюжний, С.М. Тимченко, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 296 с.

17. Проблеми правової відповідальності : [монографія] / [Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2014. – 348 с.
18. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341–III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
19. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
20. Венгер Ю.В. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності юридичної особи за вчинене правопорушення у сфері стандартизації / Ю.В. Венгер // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. «Юриспруденція». – 2015. – № 3. – Т. 1. – С. 85–87.
21. Онищук Н.Ю. Принципи податкової відповідальності / Н.Ю. Онищук // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 505–510 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12onjprv.pdf>
22. Короп О.В. Вина як елемент складу податкового правопорушення / О.В. Короп // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 137–141.
23. Гедзюк О.В. Інститут вини у податковому праві України / Л.В. Гедзюк // Право і громадянське суспільство. – 2014. – № 4. – С. 54–68.
24. Проблеми соціологічного, психологічного та педагогічного забезпечення податкових відносин в Україні : [монографія] / [Н.М. Тарапатова, І.О. Петухова, Р.А. Калениченко, С.І. Корсун та ін.] ; за загальною редакцією Н.М. Тарапатової ; Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. – Ірпінь, 2016. – 138 с.
25. Прокопенко Н.С. Податкові механізми детінізації економіки України: [монографія] / Н.С. Прокопенко, А.В. Дворянінов, П.О. Фененко. – Київ: «Апостол», 2014. – 222 с.
26. Кобзарь-Фролова М.Н. Теоретико-прикладные основы налоговой деликтологии: автореф. дисс. ... на соискание науч. степени докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Маргарита Николаевна Кобзарь-Фролова ; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Российская таможенная академия». – Люберцы, 2010. – 54 с

Oksana Bayik,

*Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Civil Law and Process
Educational-Scientific Institute of Law and Psychology
National University Lviv Polytechnic*